

NORSK GROTTFORBUND NORWEGIAN SPELEOLOGICAL SOCIETY

Postboks 1301
N-8602 MO

Miljøvern avdelingen
Fylkesmannen i Nordland
Molovn. 10
8002 BODØ

Medlem av: UIS, Union Internationale de Spéléologie
attaché a' l' UNESCO, cat. B

Medlem av: FORF, Frivillige Organisasjoners
Redningsfaglige Forum

Bankkonto 4516.12.77650
Org.nr. 983 664 423
<http://www.speleo.no/>
ngf@speleo.no

Jnr: Lomsdal-1/AW

Dato: 30.09.2003

UTREDNING AV VERN I LOMSDAL-VISTEN – OMRÅDET.

Norsk Grotteforbund, NGF, viser til deres høringsbrev av 22.06.2003, *Kunngjøring om oppstart av arbeidet med felles fylkesdelplan og verneplan for Lomsdal-Visten..* Vi er meget positive til at det arbeides med verneplan for dette området og ønsker med dette å gi vårt innspill til utredningen.

Vår uttalelse er delt i 4:

1. Karst- og grotteforekomster innenfor området.
2. Vernebestemmelser.
3. NGFs uttalelse til arbeidet med verneplan for Lomsdal-Visten.
4. Forhold som gjør norske grotter verneverdige.

NGF har arbeid for vern av grotter og karstforekomster som en del av sin formålsparagraf, jf. §§ 3 og 4 i våre vedtekter. Grotter og karst dannes i kalkførende bergarter, i Norge nesten utelukkende i kalkspatmarmor. I områder med kalkspatmarmor er det alltid muligheter for å finne nye, verdifulle grotter og karstforekomster. NGF mener at grensen for verneområdet bør trekkes slik at ikke bare kjente grotter og karstforekomster inkluderes, men slik at alle potensielle funnsteder inkluderes. NGUs berggrunnsgeologiske kart i målestokk 1:250 000 viser utbredelse av kalkspatmarmor.

1. Karst- og grotteforekomster innenfor området.

Det aktuelle verneområdet i Lomsdal-Visten inneholder både mye karstlandskap og mange kjente og helt sikkert mange ukjente marmorgrotter. Av de mest kjente grottene nevnes:

- Toerfjellhola
- Etasjegrotta
- Invasjonsgrotta

Karst og ikke minst grotter er meget sårbare og representerer både estetiske og forskningsmessige verdier, se nedenfor. Verdiene i grottene kan bli skadet/ødelagt både av souvenirjegere, industri- eller utbyggingsvirksomhet eller ren og skjær vandalisme.

Vi er kjent med at Fylkesmannens Miljøvern avdeling har registrert mange grotteåpninger i det aktuelle området. Opplysningene om disse stammer så vidt vi har forstått, fra flere kilder.

Kjennskapen til grotter og karst i det aktuelle området er, som for de fleste andre områder i Norge, lite strukturert og spredt på flere forskjellige personer. En meget viktig kilde til kunnskap om karstforekomster og grotter i det aktuelle områder er engelskmannen Trevor Faulkner (epost:

tfaulkne@globalnet.co.uk). Han har i mange år har gjort feltarbeid i området i forbindelse med sin doktoravhandling i speleologi (grotteforskning) og er sannsynligvis den enkeltperson som har best kjennskap til det aktuelle området. Han har bl.a. skrevet artikkelen Undersøkelse av kalksteinsgrotter på Helgeland i årbok for Helgeland år 2000, side 166-181 (kopi ettersendes). Han har også skrevet 3 artikler i Norsk Grotteblad i hhv. nr. 19, 23 og 31 (kopier er vedlagt) om utforskningen av dette området.

Norges eneste profesjonelle grotteforsker, professor Stein Erik Lauritzen ved Universitetet i Bergen, har også god kjennskap til området og har skrevet 3 rapporter til DN om dette¹:

- Lauritzen, S.E. (1986): Karstformer i Nordland, Del 1, Kartblad MOSJØEN 1: 250 000. 152 s
- Lauritzen, S.E. (1992): Sårbarhetsvurdering av noen karsthuler i Grane og Rana kommuner. 51 s
- Lauritzen, S.E. (1992): Karstformer i Norge. Verneverdier og datagrunnlag. Sluttrapport til DN og Fylkesmannen.

I følge Lauritzens gir disse rapportene klar beskjed om hva som er mest sårbart pr. 1992. Senere funn er å betrakte som tillegg som ikke endrer konklusjonene som står i rapportene.

På side 70 i Karsthuler i Nordland (1947) av Gunnar Horn nevnes 4 huler innerst i Velfjorden. Disse hulene/grottene er spesielle fordi de er dannet av havet (brenningsgrotter) i marmor-bergarter.

NGF ønsker for øvrig å påpeke at de viktigste karstområdene ligger utenfor det planlagte verneområdet. Blant annet er det store og viktige karstområder med mange kjente og verneverdige grotter sør for Tosenvegen. Disse områdene er beskrevet i Stein Erik Lauritzens rapporter til DN.

2. Vernebestemmelser.

NGF mener det er viktig med gode vernebestemmelser som gir grottene i området et effektivt vern mot ødeleggelse. Bestemmelsene må gjelde både inne i selve grotta, i åpningen og i området utenfor som det er naturlig å se sammen med grotta.

Grotter og karst innenfor et eksisterende verneområde er beskyttet mot veiutbygging, oppdemming, steinbrudd og andre fysiske inngrep. Men i hvilken grad vernet gir beskyttelse mot ødeleggende ferdsel er etter det NGF forstår, avhengig av type vern, geografisk område, vernebestemmelser m.v. Som eksempel nevnes følgende fra kapittel IV i vernebestemmelsene for Saltfjellet nasjonalpark:

Om landskapet:

1.1 Det er forbudt å bryte løs stein, mineraler eller fossiler, det samme gjelder uttak av slikt materiale for salg. Grotter og karstforekomster er vernet mot naturinngrep og beskadigelse av enhver art. Det er forbudt å fjerne materiale eller forekomster fra grottene.

I de samme bestemmelsene står også:

Om ferdsel og annen aktivitet:

6.1 Fylkesmannen kan gi tillatelse til turlagsvirksomhet, naturguiding med videre. Det samme gjelder arrangementer av lokale reiselivsbedrifter, lag og foreninger, og vitenskapelig eller pedagogisk virksomhet som drives fra universitet, skoler eller andre institusjoner og som ikke strider mot vernebestemmelsene.

¹ I følge Lauritzen er disse rapportene på grunn av sitt innhold fortrolige, men Miljøvern avdelingen hos fylkesmannen bør kunne få tak i dem.

6.2 *Fylkesmannen kan fastsette nærmere bestemmelser om ferdsel i parken dersom verneformålet gjør det nødvendig.*

Med henvisning til punkt 6.2 kan det se ut som om at myndighetene kan utarbeide en forskrift som begrenser eller stopper all ferdsel i ei grotte, dersom den inneholder sjeldne og sårbare forekomster. Innholdet i en slik forskrift må sendes på høring slik at grunneier, berørte personer og foreninger kan gi sitt syn. NGF mener at vernebestemmelsene for Lomsdal-Visten-området bør inneholde et krav om at organiserte, offentlige turer gjennom grotter som ansees som spesielt verneverdige må godkjennes av vernemyndighetene. Vi mener at vernebestemmelsene for Saltfjellet nasjonalpark åpner for innføring av et slikt krav og at prinsippet altså er akseptert.

Grottemiljøer over hele verden har anerkjent følgende regler for skånsom ferdsel i grotter:

- *Ta ingenting – bare bilder.*
- *Etterlat ingenting – bare fotavtrykk (og knapt nok det).*
- *Drep ingenting – bare tid.*

NGF ønsker at intensjonene i disse reglene blir innarbeidet i vernebestemmelsene. Vi må imidlertid innrømme at reglene ikke etterleves absolutt, heller ikke av våre medlemmer. Det er ganske vanlig å etterlate tau og slynger og annet utstyr til senere bruk for seg selv og andre. Dette er ikke noe problem hvis "senere bruk" er en ny tur 14 dager senere hvor alt blir tatt ut. Annerledes blir det hvis utstyret etterlates på ubestemt tid uten bestemte planer for når og av hvem det skal fjernes, da risikerer man at utstyret blir liggende for til slutt å ende opp som søppel. Innsetting av bolter gir små permanente merker i fjellet. Det er også vanlig at man under oppmåling av grotter markerer enkelte målepunkt slik at merket blir stående i årevis. Dette er imidlertid sjelden ansett som noe problem, NGF mener dessuten at vernebestemmelsene bør inneholde generell dispensasjon for mindre, nødvendige tiltak som følge av vitenskapelig arbeid (f.eks. markering av målepunkt i forbindelse med oppmåling). I trange og svært sårbare grotter bør det vurderes forbud mot bruk av carbidflamme, slik det er visse steder i England. Avføring fra mennesker anses som forsøpling og er uønsket selv om det graves ned, og bør ikke aksepteres i grotter.

NGF mener det i tillegg til generelle vernebestemmelser som gjelder alle grotter innenfor verneområdet, må kunne gis spesielle vernebestemmelser tilpasset de mest verdifulle grottene i området. Vi tenker her bl.a. på bestemmelser som vil begrense ferdselen i enkelte, spesifiserte grotter.

Det er meget sannsynlig at det senere vil bli oppdaget nye grotter der det vil være nødvendig med særskilte vernebestemmelser, som foreslått i avsnittet ovenfor. Det kan også oppstå situasjoner hvor det er behov for umiddelbare, strengere tiltak ut over generelle og spesielle bestemmelser for å beskytte kjente grotter. Vi mener derfor at myndighetene i ettertid må gis anledning i verneforskriften til å sette i verk midlertidige tiltak, om nødvendig å stenge en grotte fysisk.

Det vil også være en fordel om bestemmelsene inneholder en anmodning om at rapporter eller notater om nye grotte- og karstregistreringer innen verneområdet sendes forvaltningsmyndigheten.

Norsk Grotteforbund vil dessuten for sin egen del be om å bli varslet hvis forvaltningsmyndighetene får vite om tiltak som vil påvirke områder med karstlandskap og/eller grotter. Dette gjelder både for det aktuelle området i Lomsdal-Visten og for alle andre steder.

3. NGFs uttalelse til arbeidet med verneplan for Lomsdal-Visten.

På grunnlag av det ovenforstående ønsker NGF å gi følgende uttalelse:

1. NGF ønsker at grensene for verneområdet trekkes slik at alle områder med kalkførende bergarter inkluderes i verneområdet, herunder også områdene på sørsiden av veien til Tosbotn. Om dette medfører at verneområdet blir delt i 2 adskilte areal kan dette etter NGFs ikke være noe stort problem. Eksempler på at slike delte verneområder er landskapsvernområdet som ligger på begge sider av E6 og jernbane over Saltfjellet.
2. NGF mener at vernebestemmelsene må utformes slik at sårbare og/eller verneverdige grottene får et effektivt vern mot ødeleggelser.
 - 2a. NGF mener at verneforskriftene må inneholde generelle bestemmelser for alle karstforekomster og alle kjente og ukjente grotter innenfor verneområdet. Bestemmelsene må gjelde både inne i selve grotta, i åpningen og i området utenfor som det er naturlig å se sammen med grotta.
 - 2b. NGF mener at vernebestemmelsene må gi myndighetene mulighet til å i ettertid iverksette midlertidige eller permanente tiltak for å beskytte nyoppdagede forekomster eller iverksette strengere tiltak i kjente, sårbare, verneverdige grotter.
3. NGF mener at registrering av sårbare og/eller verneverdige grotter må med som en naturlig del av utredningsarbeidet.

Til slutt drøftes forhold som gjør norske grotter verneverdige.

4. Forhold som gjør norske grotter verneverdige.

Nedenfor beskrives fire av de forhold som gjør norske grotter verneverdige:

1. Grotter inneholder mange spesielle geologiske forekomster, som ofte er unike for grotter. Her nevnes dryppstein, månemelk (et såkalt "halvorganisk" og grøtaktig stoff), særegne mineralutfellinger vannroderte steiner og fjellvegger m.v. Disse har det ofte tatt flere tusen år å danne, samtidig er de ofte meget lette å ødelegge.
2. Forskning har vist at grotter er unike databaser for kunnskap om hvordan klima, fauna, flora og isbreer har utviklet seg i Norge (og i andre land) gjennom de siste millioner år. Denne kunnskapen kan tilegnes fra i hovedsak to kilder: Ved studier av sedimenter og andre levninger (skjeletter) i grottene og ved å studere alderen på speleothemer (dryppstein) i grottene.
 - A. Det er meget vanskelig å finne sedimenter på landoverflaten i Norge som er eldre enn siste istid. Bare på meget beskyttede steder og der hvor iserosjonen har vært liten, f.eks. i grotter, har det vært mulig for eldre sedimenter å bli bevart frem til vår tid. Et godt eksempel på dette er isbjørnknoklene som ble funnet i ei grotte i Kjøpsvik i 1991, se kopi fra Nordlands Framtid lørdag 8. januar 1994. Disse knoklene er datert til å være 115.000 år gamle. Et annet eksempel på historiske funn i grotter er den 2900 år gamle bålplassen som i 1994 ble funnet i ei grotte i Ofoten-området, se kopi av artikkel i Aftenposten 20.05.1996.
 - B. Studier av en fossil dryppstein fra Rana (datert til ca ½ million år vha. uran-serie dateringsmetoden) har fortalt oss at vi hadde tre på hverandre følgende varme perioder (mellomistider) hvor det var furu- og bjørkeskog under klimabetingelser som til dels var bedre enn i dag.
3. Mange grotter har med sitt absolutte mørke og lave energitilgang utviklet spesielle økosystemer. De norske hule-økosystemene er foreløpig lite undersøkt. Vi kan forvente at disse økosystemene, små og store, kjente og ukjente, vil være svært følsomme for forstyrrelser.

4. Mange grotter har blitt brukt til gravkamre og inneholder dermed store arkeologiske verdier. Et eksempel på dette er Daumannhola på Fauske, se kopi av artikkel fra Norsk Grotteblad nr. 34.
5. Selve eksistensen av grotter, deres beliggenhet og retning m.v. kan gi mye informasjon om tidligere tiders klima og istider. Slik informasjon er vanskelig å få fra andre kilder. Dette gjør at selve området der det finnes grotter er verneverdig i seg selv.

Norsk Grotteforbund vil til slutt oppfordre Fylkesmannen i Nordland til:

- Alltid å være oppmerksom på og ta hensyn til grotter og de verdier de representerer, i sitt arbeid.
- Å informere NGF (gjærne føre oss opp på en adresseliste) hvis dere får vite om tiltak som vil påvirke områder med karstlandskap og/eller grotter.
- Å ta initiativ til å få utarbeidet en verneplan for grotter. Dette er noe NGF har ivret for lenge.

Med hilsen for Norsk Grotteforbund

Anders Westlund, nestleder
(Tlf. p: 75 51 64 99)

Vedlegg:

1. *Expeditions to south Nordland 1974-1986* av Trevor Faulkners, artikkel i Norsk Grotteblad nr. 19.
2. *Søndre Nordland 1987 og 1988* av Trevor Faulkners, artikkel i Norsk Grotteblad nr. 23.
3. *Søndre Nordland 1989-1994* av Trevor Faulkners, artikkel i Norsk Grotteblad nr. 31.
4. Kopi fra Nordlands Framtid lørdag 8. januar 1994 om 115 000 år gamle bjørneknokler i grotte i Tysfjord
5. Kopi fra Aftenposten 20.05.1996 om en 2900 år gammel bål plass som i 1994 ble funnet i ei grotte i Ofoten-området
6. Kopi av artikkel fra Norsk Grotteblad nr. 34 om Daumannhola på Fauske
7. *Forvaltning av karst i Norge sett fra forskerens synspunkt.* Av: Stein-Erik Lauritzen

Vedlegg som ettersendes:

8. Undersøkelse av kalksteinsgrotter på Helgeland av Trevor Faulkner